

УДК 347.961 (73)

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2407>*Н. М. Денисяк*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

У наш час існує два типи нотаріальних систем, де форми організації нотаріату є різними залежно від того, яку роль і значення у сфері реалізації прав визнає за нотаріатом та чи інша держава.

Першу групу становлять нотаріальні органи англосаксонських країн (Велика Британія, Сполучені Штати Америки (далі – США) тощо), до компетенції яких входить лише свідчення документів і підписів.

Система англосаксонського типу характеризується тим, що кодифіковані закони тут нечисленні, джерелами правових норм є переважно традиції та прецеденти, утворені юридичною практикою. З метою забезпечення основного принципу цивільного обігу – свободи угод – передбачена можливість користуватися будь-якими доказами. Сторони, що укладають контракт, перебувають «віч-на-віч» і, навіть коли передбачають заздалегідь можливі конфлікти щодо виконання такої угоди, покладаються на суд, який повинен буде врегулювати спір, що виникне.

Другу групу становлять нотаріальні органи країн латинського, так званого писаного права, де з метою скорочення чисельності справ, що розглядаються судами, визнається особлива важливість письмових доказів, у яких фіксуються юридичні умови укладення різних правочинів. Щоб забезпечити превентивний захист прав окремих осіб і юридичної сили контрактів, що укладаються, у цих країнах уповноважують (призначають і контролюють) кваліфікованих професіоналів свідчити достовірність учинюваних юридичних дій для того, щоб гарантувати ефективність різних прав.

У США організація і порядок діяльності нотаріусів регулюються законодавством штатів. Нотаріальні функції виконують дві категорії осіб: нотаріуси, які призначаються законодавчими органами штату або вищими посадовими особами штату, і комісіонери з питань встановлення факту.

Серед того розмаїття форм, яких може набувати в сучасному світі латинський нотаріат, одним із найцікавіших прикладів є латинський нотаріат у США, що діє в рамках чужого для нього англосаксонського (загальне) права. Традиційним і органічним для правової системи США є інститут *notaries public* – «публічних нотаріусів», що являє собою результат тривалої, багатовікової еволюції нотаріату в рамках англосаксонського права, під час якої відбувався поступовий і послідовний відрив нотаріату від своїх романських коренів. В Англії, Шотландії й Ірландії цей процес не зайшов настільки далеко, у цих країнах нотаріуси є досвідченими юристами-професіоналами, незважаючи на те, що спектр їх нотаріальних дій значно вужчий, ніж у їхніх колег із більшості країн континентальної Європи.

Щоб стати *notary public*, у США не потрібно бути кваліфікованим юристом. Виконувани ним функції дуже обмежені й охоплюють насамперед приведення до присяги, засвідчення правильності підпису, протест векселів. У штаті Флорида є понад 366 000 осіб, що володіють повноваженнями *notary public*, що приблизно відповідає одному нотаріусу на 42 жителі. Кожен штат США має власне законодавство, що регулює діяльність нотаріусів. Зазвичай нотаріуси призначаються або губернатором штату, або секретарем штату. У більшості штатів для призначення нотаріусом досить відповідати низці простих вимог, як-от: проживання на території даного штату, досягнення повноліття (зазвичай 18 років), внесення необхідної застави. У деяких штатах кандидатові потрібно скласти письмовий іспит. Американські нотаріуси зазвичай мають право здійснювати свою діяльність у рамках окремого округу або району, але іноді і на території всього штату. Нотаріуси призначаються на певний період, який найчастіше не перевищує чотирьох років.

За словами Дебори Тоу, виконавчого директора Національної асоціації нотаріусів США, «не потрібно говорити про те, що цей поділ (*notary public* і латинського нотаріату) викликає труднощі, коли засвідчені нотаріусом документи відправляються із США в інші країни. Оскільки американські нотаріуси часто не мають такої юридичної підготовки, як їхні колеги у країнах цивільного права, у багатьох країнах дивляться на нашу роботу зі скептицизмом і з великим небажанням приймають документи, засвідчені у США». Довгий час єдиними територіями США, де існував латинський нотаріат, були штат Луїзіана і Пуерто-Ріко, що має статус «держави, яка вільно приєдналася». Як колишня колонія Іспанії, а потім Франції Луїзіана є єдиним американським штатом, правова система якого заснована на романському праві, яке було збережено після того, як в 1812 р. Луїзіана отримала статус окремого штату США. Через це в Луїзіані діє нотаріат, побудований на принципах латинського нотаріату. Латинський нотаріат у Пуерто-Ріко організований відповідно до Закону про нотаріат Іспанії 1862 р., колишньою колонією якої була ця держава. Варто також згадати, що протягом нетривалого часу (приблизно 1651–1664 рр.) латинські нотаріуси діяли в голландській колонії Нові Нідерланди (нині – територія штату Нью-Йорк), яка в 1664 р. була передана англійцям.

Знакова для світової нотаріальної спільноти подія сталася 30 травня 1997 р., коли легіслатурою (законодавчий орган) штату Флорида був ухвалений акт, за яким у цьому штаті введено новий нотаріат. У грудні 1997 р. пройшли перші кваліфікаційні іспити і були призначені перші латинські нотаріуси штату Флорида. У 1999 р. аналогічний, але менш деталізований акт ухвалений у сусідньому штаті Алабама. Відповідно до закону Флориди, посаду латинського нотаріуса називається *civil law notary*, латинський нотаріус в Алабамі дістав назву *international notary*. Ці два невеликі за обсягом нормативно-правові акти становлять основу правового регулювання латинського нотаріату у штаті Флорида. Ці чинники в сукупності становлять підґрунтя, на якому виник новий нотаріат у США. Закон Флориди визначає латинського нотаріуса – *civil law notary* – як особу, яка є членом адвокатської спільноти Флориди, з хорошою репутацією, яка практикує у сфері права щонайменше п'ять років і призначена Секретарем штату як *civil law notary*. Натепер кількість адвокатів у Флориді становить приблизно 50 тисяч осіб, які відповідають

вимозі про п'ятирічний стаж. За законом латинський нотаріус уповноважений на складання автентичних актів, отже, може свідчити або засвідчувати різні документи, угоди, факти, стани або події. Автентичним актом вважається документ, складений нотаріусом, що містить дані про сторони угоди, відомості про їхню дієздатність, підтвердження змісту документа, підписи або їхні еквіваленти всіх сторін угоди й іншу інформацію, передбачену Секретарем штату. Крім того, законом встановлено, що зміст автентичного акта і пов'язані з ним обставини мають бути істинними (*correct*). Хто бажає стати нотаріусом, повинен подати заяву до Департаменту штату (*Department of State*). До заяви необхідно додати свідоцтво про гарну репутацію, видане Верховним судом штату Флорида, яке підтверджує, що кандидат є дійсним членом адвокатської спільноти і здійснює адвокатську діяльність як мінімум протягом п'яти років. Крім того, необхідно сплатити мито за розгляд заяви в розмірі 50 доларів. Департамент штату Флорида (*The Florida Department of State*) – орган виконавчої влади штату, до компетенції якого входять організація виборчого процесу, реєстрація юридичних осіб і прав на об'єкти інтелектуальної власності, охорона навколишнього середовища, архівна та бібліотечна справа, питання культури. Очолює Департамент штату Секретар, який призначається губернатором штату.

У штаті Алабама функції, аналогічні функціям Департаменту штату Флорида, виконує Управління Секретаря штату (*the Office of the Secretary of State*). Протягом року після отримання Департаментом штату заяви від кандидата йому необхідно скласти спеціальний іспит. Після розгляду заяви кандидата на предмет повноти та відповідності дійсності Департамент штату видає кандидату свідоцтво, яке підтверджує його право на складання іспиту, і повідомляє перелік можливих дат, коли проходить іспит. За два тижні до обраної дати іспиту кандидат повідомляє про це Департамент штату. Іспит включає в себе питання, що стосуються характеристик латинського нотаріату у Флориді й інших правових системах, використання нотаріальних актів, відповідальності нотаріуса за протиправні дії тощо. Після завершення іспиту і підрахунку результатів вони повідомляються в Департамент штату, який повідомляє кандидата і займається його призначенням. Зразки підпису та печатки нотаріуса повинні бути зареєстровані в Департаменті штату, після чого він може розпочати здійснення нотаріальної діяльності. Нотаріус має повноваження доти, доки має статус адвоката у Флориді. Усі скарги, що стосуються дій нотаріусів, надсилаються до Департаменту штату. Департамент штату проводить власне розслідування, а також направляє скаргу у співтовариство адвокатів для вирішення питання, чи мало місце порушення нотаріусом правил адвокатської спільноти, що стосуються поведінки адвокатів. Якщо скарга містить відомості про помилки або шахрайство під час учинення нотаріусом нотаріального акта, вона повинна розглядатися Департаментом штату. Якщо розслідуванням буде встановлено, що зазначені факти мали місце, Департамент штату, з урахуванням таких обставин, як ступінь провини нотаріуса, кількість залучених осіб та їх участь, кількість скоєних порушень, розмір завданої шкоди, може вжити таких заходів: 1) надіслати попередження нотаріусу за результатами розслідування; 2) видати розпорядження діяти відповідно до цього закону; 3) ухвалити припис

повернути сплачені нотаріусу кошти; 4) видати наказ про тимчасове відсторонення від посади; 5) видати наказ про скасування призначення нотаріусом.

Нотаріус, чиє призначення було скасовано, не має права подавати заяву про повторне призначення нотаріусом протягом п'яти років. Тимчасове відсторонення від посади або скасування призначення не позбавляють нотаріуса права на адвокатську діяльність, за винятком тих випадків, коли своїми діями нотаріус водночас порушив Правила професійної поведінки адвокатів (The Rules of Professional Conduct of the Bar). У разі незгоди нотаріуса з накладеним на нього дисциплінарним стягненням він може звернутися до суду в цивільних справах. Закон Флориди не містить спеціальної норми про те, що нотаріус несе майнову відповідальність у межах вартості предмета угоди, якщо він припустився помилки або діє неправдо. Особа, яка бажає відшкодування збитків, завданих діями нотаріуса, має право звернутися з позовом до суду. У Флориді немає спеціальної системи страхування відповідальності нотаріусів, але, як і всі юристи, вони зазвичай застраховані на випадок судового переслідування (legal malpractice insurance). Латинський нотаріус у Флориді має право здійснювати свою діяльність на території всього штату. Розмір стягуваного нотаріусом мита нормативно не встановлено. На практиці нотаріуси справляють мито, виходячи з кількості витрачених годин на вчинення нотаріальної дії, або самостійно встановлюють фіксований розмір мита. Закон Флориди, на відміну від закону Алабами, надав латинським нотаріусам право здійснювати всі нотаріальні дії, які можуть відбуватися *notary public*: свідчити справжність підпису, приводити до присяги, приймати офіційні заяви, проводити церемонію шлюбу. На відміну від *notary public*, латинський нотаріус уповноважений не просто свідчити справжність підпису на документі, а й підтверджувати відповідність дійсності викладених у ньому тверджень. Поширеною нотаріальною дією є посвідчення довіреностей для використання її за кордоном. Крім того, нотаріальний акт може бути використаний як доказ у судовому процесі у країнах романо-германського права. Закон Алабами встановив, що акти *international notaries* призначаються для використання тільки за межами США, а закон Флориди не містить такого обмеження. Одним із важливих обов'язків латинського нотаріуса є зберігання архіву. Латинський нотаріус зобов'язаний зберігати копії всіх документів, що належать до автентичних актів, присягу тощо.

Література

1. Про нотаріат : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
2. Ярков В.В., Медведєв І.Г., Трушников С.С. О регулировании численности нотариусов : сравнительно-правовой анализ. Центр нотариальных исследований ФНИ NOTISS.RU. 2005. 23 ноября. 28 с.
3. Аршава І.О. Державне управління розвитком нотаріату в умовах трансформації українського суспільства : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Дніпропетровськ, 2013. 203 с.
4. Бахрушин В.С. Що можна вважати вищою юридичною освітою? *Портал громадських експертів «Освітня політика»*. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/897-shcho-mozhna-vvazhati-vishchoyuyuridichnoyu-osvitoyu>.
5. Бондарєва М.В. Англосаксонський нотаріат: особливості організації та функціонування. *Університетські наукові записки*. 2006. № № 3–4. С. 153.
6. Организация нотариата и нотариальной деятельности: опыт государств-участников Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) / Е.А. Бурибаев. Москва : Библио-Глобус, 2016. 428 с.

7. Висеканкцев О.О. Система організації нотаріату: закордонний досвід. *Публічне право*. 2012. № 4 (8). С. 411–415.
8. Гулевська Г.Ю. Аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання нотаріальної діяльності та пріоритети запозичення в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 7. С. 57–58.
9. Le notariat dans le monde, d. Commission de coop ; ration notariale internationale d'U.I.N.L., 2001. 412 с.
10. Чижмарь К.І. Інститут нотаріату в системі захисту прав і свобод людини і громадянина : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2015. 350 с.
11. Шишленко В.Г. Щодо реформування нотаріату України. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1091–1099.

Анотація

Денисяк Н. М. Особливості організації нотаріату у Сполучених Штатах Америки. – Стаття.

Нотаріат є однією із засадничих інституцій контролю за авторизацією юридичних фактів у правовій системі. Виконуючи функції аутентифікації й авторизації зазначених фактів, суб'єкти здійснення цієї діяльності – нотаріуси – мають відповідати певним професійно-кваліфікаційним вимогам. Саме тому будь-яка держава потребує створення спеціальних органів контролю якості професійної підготовки нотаріусів, їхньої відповідності вимогам чинного законодавства і професійної етики. У Сполучених Штатах Америки чинний так званий Закон про нотаріальні акти (RULONA), згідно з яким державні департаменти з нотаріату окремих штатів можуть призначати державних нотаріусів терміном на чотири роки з дати призначення. Кандидати на посаду нотаріуса мають відповідати таким вимогам/цензам, як: 1) віковий ценз. Бути не молодшими 18 років; 2) ценз осідлості. Мати громадянство або перебувати в іншому законному режимі перебування і мешкання на території Сполучених Штатів Америки; 3) ценз зайнятості. Бути резидентом або мати місце роботи або практики в одному зі штатів; 4) мовний ценз. Уміти читати і писати англійською; 5) кримінально-правовий і адміністративно-правовий ценз. Не бути дискваліфікованими через скоєння кримінальних злочинів або адміністративних правопорушень; 6) освітній ценз. Усі кандидати на первинне та повторне призначення нотаріусом повинні пройти як мінімум три години затвердженого нотаріального навчання протягом шести місяців, що безпосередньо передують заяві про призначення або повторне призначення; 7) кваліфікаційно-дисциплінарний ценз. Усі претенденти на посаду нотаріуса повинні скласти іспит, що проводиться представником Департаменту відповідного штату; 8) подання заяви встановленої форми та сплата мита у відповідному розмірі (розмір мита може коливатися від 50 до 400 доларів, залежно від штату); 9) ценз щодо підтвердження моральності і добросовісності; 10) ценз щодо добросовісності інформування; 11) ценз щодо підтвердження завершеного тригодинного попередньо затвердженого нотаріального курсу протягом шести місяців до подання заяви; 12) ценз щодо відсутності судимостей за тяжкі злочини або злочини, пов'язані із шахрайством або обманом; 13) ценз щодо дисциплінарної добросовісності; 14) ценз щодо професійної добросовісності авторитетних органів щодо виконання обов'язків нотаріуса, покладених на особу відповідно до постанови департаменту, федерального закону або законодавства штату; 16) ценз щодо відсутності попередніх негативних рішень кваліфікаційних комісій.

У Сполучених Штатах Америки наявні обмеження щодо сумісності посад нотаріуса з іншими посадами в органах законодавчої та/або виконавчої влади. Такі особи не мають права обіймати посаду нотаріуса, якщо вони є членами Конгресу Сполучених Штатів Америк, або ж обіймають посади в законодавчих, виконавчих чи судових департаментах федерального уряду, а також трасту, за які він або вона отримує зарплату, гонорари або пільги. Не можуть бути нотаріусами члени Генеральної Асамблеї будь-яких штатів.

Ключові слова: статус нотаріуса, репутація, нотаріальні дії, нормативно-правові вимоги до нотаріуса, кваліфікаційний іспит, латинський нотаріат, англосаксонський нотаріат, страхування відповідальності нотаріусів.

Summary

Denysiak N. M. Features of the organization of notaries in the United States. – Article.

The notary is one of the fundamental institutions of control over the authorization of legal facts in the legal system. Performing the functions of authentication and authorization of these facts, the subjects of this activity – notaries – must meet certain professional and qualification requirements. That is why any state needs to create special bodies to control the quality of professional training of notaries and their compliance with both the requirements of current legislation and professional ethics. In the United States, the so-called Notarial Deeds Act (RULONA) is in force, under which state notary departments may appoint notaries public for a term of four years from the date of appointment. Candidates for the position of notary must meet the following requirements (qualifications): 1) Age requirement. Be not younger than 18 years; 2) Settlement qualification. Have citizenship or other legal residence and residence in the United States; 3) Employment qualification. Be a resident or place of work or practice in one of the states; 4) Language qualification. Be able to read and write in English; 5) Criminal law and administrative law qualification. Do not be disqualified for committing criminal offenses or administrative offenses; 6) Educational qualifications. All candidates for initial and reappointment by a notary must have completed at least three hours of approved notarial training within six months immediately preceding the application for appointment or reappointment; 7) Qualification and disciplinary qualification. All candidates for the position of notary must pass an examination conducted by a representative of the relevant State Department; 8) Filing an application form and paying the appropriate amount of duty (the amount of duty can range from \$ 50 to \$ 400, depending on the state); 9) Qualification for confirmation of morality and integrity; 10) Qualification on the integrity of information; 11) Qualification for confirmation of the completed three-hour pre-approved notarial course within six months prior to the submission of the application; 12) Qualification regarding the absence of discrediting convictions for serious crimes or crimes related to fraud or deception; 13) Qualification for disciplinary integrity; 14) Qualification for professional integrity and authority to perform the duties of a notary assigned to a person in accordance with a resolution of the department, federal law or state law; 16) Qualification regarding the absence of previous negative decisions of qualification commissions. In the United States, there are restrictions on the compatibility of notary positions with other positions in the legislature and / or the executive. Such persons are not entitled to hold the office of notary if they are members of the United States Congress, or hold positions in the legislative, executive, or judicial departments of the federal government, as well as trusts for which he or she receives salaries, fees, or benefits. Members of the General Assembly of any state may not be notaries.

Key words: status of notary, reputation, notarial acts, regulatory requirements for notary, qualifying examination, Latin notary, Anglo-Saxon notary, liability insurance of notaries.